

Alenka Ogrin in Ajda Svetelšek

Delitvena ekonomija za starejše

POVZETEK

Delitvena ali sodelovalna ekonomija je ekonomski model, ki je osnovan na delitvi oz. souporabi neizkoriščenih ali slabo izkoriščenih dobrin ali storitev, brezplačno ali proti plačilu, neposredno od ponudnikov. Poglavitni cilj je učinkovitejša uporaba razpoložljivih sredstev in naravnih ter človeških virov. Razlikuje se od tradicionalnih ekonomskih modelov, ki so osnovani na hiperprodukciji in hiper potrošnji. Pobude delitvene ekonomije delujejo preko spletnih platform, kjer se neposredno srečujeta ponudba in povpraševanje, pogoj pa je dostop in poznavanje IKT. Z delitveno ekonomijo, ki se v Evropi hitro razvija, se ukvarja tudi Evropska komisija: poleg raziskav pripravlja tudi ukrepe za ustrezen odziv in reguliranje mnogih oblik in pobud.

V mednarodnem projektu SHES raziskujemo razvoj delitvene ekonomije v partnerskih državah ter širše v EU, rezultat raziskave primerov dobrih praks s tega področja je prikazan v članku. Poudarek je na dobrih praksah, ki lahko izboljšajo življenje starejših in pozitivno vplivajo na njihovo neodvisnost, mobilnost, povezanost in socialno vključenost. Pri tem nas najbolj zanimajo neprofitne, skupnostne in vsem dostopne pobude.

Ključne besede: delitvena ekonomija, IKT, starejši

AVTORICI

Alenka Ogrin je diplomirala na visoki šoli za turistične študije. Že dve desetletji dela na področju starejših, najprej pri mednarodni organizaciji HelpAge International, nato pri Zvezi društev upokojencev Slovenije, kjer je delala predvsem v projektih s področja izobraževanja starejših, varnega in aktivnega staranja, turizma za starejše, predvsem pa bivanja starejših s poudarkom na razvoju skupnostnih oblik bivanja. Od 2018 dalje dela na Inštitutu Antona Trstenjaka za gerontologijo in medgeneracijsko sožitje.

Ajda Svetelšek je univerzitetna diplomirana psihologinja, raziskovalka in strokovna delavka na področju socialnega varstva. Njeno delo je znanstveno in razvojno raziskovanje ter izvajanje različnih socialno varstvenih in medgeneracijskih projektov ter programov, med drugim o uporabi IKT za aktivno in kakovostno staranje. Je sourednica slovenske revije za gerontologijo *Kakovostna starost* ter članica uredniškega odbora mednarodne revije *International Journal of Care and Caring*.

ABSTRACT

Sharing economy for older adults

Sharing or collaborative economy is an economic model based on sharing or exchange of unused or underused goods or services, free of charge or for a fee, directly from providers. The main goal is to make more efficient use of available natural and human resources. Sharing economy presents an alternative to traditional economic models based on hyper production and hyper consumption. Sharing economy initiatives operate through online platforms where supply and demand meet directly; to access these platforms, advanced knowledge of ICT is essential. The phenomenon of the sharing economy, which has been developing rapidly in Europe, is also addressed by the European Commission, by researching and providing measures for the appropriate response and regulation of its many forms.

SHES project explores the development of a sharing economy in partner countries and in EU in general; in this article we present the results of this research. The focus is on good practices which could improve the lives of older people and have a positive impact on their independence, mobility and social inclusion, especially on non-profit, accessible and community based initiatives.

Key words: sharing economy, ICT, older adults

AUTHORS

Alenka Ogrin graduated in tourism management and has been working as a project coordinator in NGOs on national and international level: HelpAge International, ZDUS – Slovenian Federation of Pensioner’s Associations, where she was in charge of international cooperation, fundraising and various ageing related projects. Her expertise is housing for older people, focusing on alternative models. In 2018 she moved to the Anton Trstenjak Institute and carried on with ageing related activities and projects.

Ajda Svetelšek is a psychologist and professional in the field of social welfare. She graduated with a research on interpersonal aspects of personality and social desirability. In Anton Trstenjak Institute her main work field is research in gerontology, intergenerational programmes and the use of ICT for active and healthy ageing. She is the author of various scientific articles and co-editor for Slovenian journal of gerontology *Good quality of old age* and *International Journal of Care and Caring*.

1 UVOD

Skupna uporaba predmetov, orodij, prevoznih sredstev ipd. ni nič novega: že stoletja si v knjižnicah izposojamo knjige, na podeželju si po potrebi menjavajo kmetijske stroje, ko se vozimo z mestnim avtobusom, ga souporabljamo z drugimi sopotniki.

A v zadnjem desetletju se je delitvena ekonomija (*ang. sharing economy*) razširila na mnoga področja in postala inovativen ekonomski model, v katerem več oseb skupaj uporablja dobrine, na primer avto, kolo, stanovanje ali hišo, hišne pripomočke ipd., pri čemer je bolj pomembna dostopnost kot lastnina. Še posebej v zahodnih državah se je delitvena ekonomija močno razširila. Delijo – oddajajo ali souporablajo – nepremičnine, poslovne in druge prostore, naprave, pa tudi storitve. Ne kupujejo, temveč si po potrebi izposodijo električna kolesa, smuči, avtodome itd. Na ta način se bolje izkoriščajo premalo uporabljene nepremičnine, naprave in predmeti, po drugi strani pa uporabnikom privarčuje čas, energijo in seveda denar. To je tudi priložnost za posameznike, ki zaradi zmanjšanja prihodkov – izgube službe, prekarne zaposlitve, upokojitve ali drugih vzrokov, dajo drugim v začasno uporabo svojo lastnino, vikend, avto, pripomočke ali svoje storitve in s tem pridobijo dodaten vir za preživljanje. Razvoj informacijskih tehnologij, predvsem mobilnih naprav in različnih aplikacij, pa je spodbudil razvoj teh pobud, souporaba je postala bolj dostopna, priročna in preprosta.

2 O DELITVENI EKONOMIJI

2.1 DEFINICIJA IN KONCEPT DELITVENE EKONOMIJE

Obstaja veliko definicij delitvene ekonomije; navajamo najbolj uporabljano, ki pravi, da je to »model, ki je osnovan na delitvi oziroma souporabi neizkoriščenih ali slabo izkoriščenih dobrin ali storitev, in deluje brezplačno ali proti plačilu, neposredno od ponudnikov«. Čeprav se je ta model razširil po vsem svetu, je njegovo razumevanje različno, kakor so različne tudi dejavnosti, ki jih izraz zajema. Izraz delitvena ekonomija opisuje različne koncepte, kar je odvisno od ciljev različnih uporabnikov. Vsem skupna pa je uporaba spletnih platform za neposredno povezovanje uporabnikov in ponudnikov; vloga posrednikov odpade, zato je dobrina ali storitev dostopnejša. Poglavitni cilj je učinkovitejša uporaba razpoložljivih sredstev in naravnih ter človeških virov.

Preko platform delitvene ekonomije uporabniki lahko nabavijo, si izposodijo ali najamejo določene dobrine, blago in storitve ali ponudijo svoje storitve, znanja in veščine ali svojo lastnino, česar ne potrebujejo več ali je večino časa neizkoriščeno. S tem se zmanjšuje potrošništvo, povečuje pa odgovornost do okolja in socialna vključenost, saj se na tak način povezujejo ljudje zunaj svojih socialnih mrež.

Dejavniki, ki so prispevali k rasti delitvene ekonomije, izhajajo iz svetovne finančne krize leta 2008, ki je vplivala na potrošniške navade in preoblikovala odnose s povečanjem prožnih oblik zaposlovanja in podjetništva. V času visoke brezposelnosti je vse več posameznikov preko platform ponujalo svoje izdelke ali storitve. V letu 2013 je bil v EU prihodek delitvene ekonomije ocenjen na 20 milijard evrov (Evropska komisija, 2013). Do leta 2025 naj bi dosegla prihodek

302 milijardi evrov, kar pomeni, da je povprečna letna stopnja rasti 36,4 % in več kot 20-kratno povečanje tržnega deleža v desetih letih.

Delitvena ekonomija se širi v mnoge sektorje in panoge in postaja širše uveljavljen način reševanja vsakdanjih potreb. Platforme delitvene ekonomije se pojavljajo v različnih sektorjih, npr. prevoz, bivanje in nastanitev, maloprodaja, finančni trg in trg delovne sile, s čimer vpliva na celotna nacionalna gospodarstva.

Nekatere od teh pobud so se začele kot nesebični predlogi posameznikov za souporabo prostorov, prevoznih sredstev in drugega. V ta namen so vzpostavili platformo, kjer se srečuje ponudba in povpraševanje. Tak je primer platforme Airbnb, ki omogoča kratkoročne turistične namestitve in je vez med ponudniki in najemniki. A so začetniki te platforme zaradi velikega zanimanja uporabnikov kmalu ugotovili, da lahko to postane dober posel; sčasoma je postala multinacionalka, ki za posredovanje med ponudnikom in najemnikom lastnikom prinaša milijone evrov dobička.

Večina spletnih platform uporabnike sicer informira o pravilih, ki jih morajo ponudniki upoštevati (npr. plačevanje davkov), a kljub temu ponekod ostajajo v »sivi coni«, predvsem v državah, ki še niso ustrezno prilagodile zakonodaje. Ponekod je še precej nedorečenosti, zaradi česar lahko prihaja do nesporazumov in možnosti zlorabe.

Neformalne in nepridobitne pobude, organizirane od spodaj navzgor, lahko razvijajo nove družbene odnose in prinašajo alternativne oblike ekonomije in sodelovanja. Večina lokalnih pobud je osnovanih na vzajemni pomoči, prostovoljstvu in solidarnosti in ne na pridobivanju finančnih koristi.

2.2 REZULTATI ŠTUDIJE EVROPSKE KOMISIJE O DELITVENI EKONOMIJI

S pojavom delitvene ekonomije se ukvarja tudi Evropska komisija: raziskuje ga in pripravlja ukrepe za ustrezen odziv na njegove mnogotere pojavne oblike (Evropska komisija, 2016).

Komisija definira delitveno ekonomijo kot poslovni model z naslednjimi kriteriji:

- v transakciji so udeležene tri stranke: ponudnik storitev ali dobrine, on-line platforma in uporabnik – stranka,
- ponudnik omogoči dostop do storitev ali dobrine za omejeni čas,
- dobrine, storitve ali sredstva, ki jih ponuja v uporabo ponudnik, bi bile sicer neizkoriščene,
- dobrine, storitve ali sredstva so dostopne brezplačno ali proti plačilu.

V študiji Evropske komisije (2018) so raziskovali obseg delitvene ekonomije v EU-28 državah in upoštevali različne sektorje: prevoz, nastanitev, finance, učenje znanj in veščin on-line itd. Ocenjujejo, da je skupna vrednost delitvene ekonomije v EU-28 državah 26,5 milijard EUR (0,17 % BDP-ja držav EU-28). Največje tržišče

je v Franciji (6,5603 milijard EUR), v Združenem kraljestvu (4.6377 milijard EUR), na Poljskem (2.7366 milijard EUR) in v Španiji (2.5243 milijard EUR). Sedem največjih tržišč delitvene ekonomije v EU – Francija, Združeno kraljestvo, Poljska, Španija, Nemčija, Italija in Danska – je v letu 2016 prispevalo približno 80 % vseh prihodkov iz delitvene ekonomije v državah EU-28.

Poznavanje in odnos prebivalcev Evrope do delitvene ekonomije se po različnih državah razlikuje: po podatkih Evropskega barometra (Evropska komisija, 2016) je delež tistih, ki še nikoli niso slišali za delitveno ekonomijo, najmanjši v Franciji s 14 %, v drugih državah pa je bil delež višji: v Španiji 42 %, v Italiji 52 %, v Grčiji 64 % in Sloveniji kar 68 %. Delež oseb, ki še nikoli niso slišali za delitveno ekonomijo, je med starejšimi od 55 let 55 %, med starimi od 25 do 39 let pa le 38 %. 42 % sodelujočih v raziskavi je menilo, da je dostop do dobrin oz. blaga in storitev bolje organiziran na sodelovalnih platformah, 33 % da so storitve tam cenejše oz. ponekod tudi brezplačne.

2.3 DELITVENA EKONOMIJA V SLOVENIJI

Izraz delitvena ekonomija (ekonomija delitve, sodelovalna ekonomija, tudi ekonomija souporabe) se je pojavil v slovenskem prostoru na začetku 21. stoletja. Sprva so ga povezovali predvsem s t.i. sivo ekonomijo, ker jo je težko obdavčiti ali nadzirati, zato je bila v začetku nekoliko stigmatizirana. Šele v zadnjem desetletju se je izraz začel uporabljati za opisovanje pobud in praks, ki jih omogočajo spletne platforme in temeljijo na izmenjavi ali skupni uporabi sredstev, predmetov, vozil, domov, orodij itd.

Leta 2011 je izšla knjiga avtorja Roka Kralja z naslovom *Ekonomija delitve – pot do pravične in trajnostne družbe*, ki je dostopna tudi na spletu. To je bilo prvo in še vedno ostaja najbolj relevantno delo na temo delitvene ekonomije v Sloveniji. Od takrat so se pri nas po vzoru že vpeljanih in dobro delujočih v drugih državah razvile številne pobude: Prevoz, Zelemenjava, Menjalni krog, BicikeLJ, Knjižnica reči, Avant2Go in drugi. Preko platform organizirajo tudi dogodke, kjer ljudje izmenjavajo pohištvo, oblačila, igrače, orodja, okrasne predmete, zelenjavo ipd. Nekatere od teh pobud so osnovane kot javno-zasebna partnerstva (npr. BicikeLJ), druge pa so popolnoma neprofitne civilne pobude (npr. Zelemenjava).

2.4 PERSPEKTIVE DELITVENE EKONOMIJE ZA STAREJŠE

Rastoči delež prebivalstva, starejšega od 65 let, bo pomembno vplival na pokojninske izdatke, na zdravstveno varstvo, dolgotrajno oskrbo in druge stroške, povezane s staranjem. V Sloveniji postopne pokojninske reforme generaciji, ki se upokojuje v teh letih, prinašajo negotovo prihodnost, saj je njihova pokojnina v povprečju za 40 % nižja od plač v aktivnem obdobju, meja upokojitvene starosti pa se je dvignila.

Izziv za ljudi ob upokojitvi je torej, kako se s precej manjšimi dohodki prilagoditi spremenjenim okoliščinam in ohraniti dotedanji življenjski slog. Kako lahko starejši ostanejo aktivni, vključeni, neodvisni, varni, mobilni, povezani in s tem izboljšajo svoje življenje, hkrati pa prispevajo tudi za dobro drugih ljudi, družbe, okolja?

Prepričani smo, bi del odgovora na ta vprašanja lahko bila delitvena ekonomija in koncepti souporabe in skupnostne rabe ob podpori IKT (pametni telefoni itd.).

Delitvena ekonomija prinaša koristi vsem generacijam. Preko platform delitvene ekonomije uporabniki lahko nabavijo, si izposodijo ali najamejo določene dobrine, blago in storitve po ugodni ceni ali ponudijo svoje storitve, znanja in veščine, kot tudi svojo lastnino, česar ne potrebujejo več ali je večino časa neizkoriščeno. S tem se zmanjšuje potrošništvo, povečuje pa odgovornost do okolja in socialna vključenost. Priložnosti je veliko, potrebno pa jih je starejšim dobro predstaviti in promovirati, da prepoznajo prednosti in koristi. Šele tako se bo ustvarila potreba in povečalo zanimanje za uporabo njenih pestrih pobud in oblik.

2.5 DOBRO POZNAVANJE IKT JE POGOJ ZA SODELOVANJE V DELITVENI EKONOMIJI

Po definiciji OECD »digitalni razkorak« pomeni razlike med posamezniki, gospodinjstvi, gospodarskimi in geografskimi področji z različno stopnjo socialno ekonomskega razvoja, ki so povezane z dostopom do priložnosti, ki jih nudi IKT oz. internet (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2001).

Precej starejših ljudi sicer uporablja pametne telefone, a večina pretežno osnovne funkcije, ne pa široke palete ostalih razpoložljivih funkcij in aplikacij. Zato bi bilo koristno razviti izobraževalne programe za napredno uporabo IKT naprav in programov; v času pandemije covid-19 se je ta potreba pokazala še posebej glede programov za komuniciranje in stike na daljavo. Usposobljenost za uporabo IKT starejšim ljudem omogoča komuniciranje z družinskimi člani in prijatelji, poveča možnosti za vseživljenjsko učenje, razširi socialno mrežo, obogati osebne interese, dobijo boljši dostop do zdravstvenih in drugih uporabnih informacij. Uporaba IKT lahko znatno prispeva h kakovosti življenja starejših in jim pomaga pri soočanju s težavami, ki jih prinaša staranje. Današnji starejši ljudje so se rodili precej pred prihodom sodobne IKT, zato se niso privadili na njeno uporabo v dnevni rutini in jo v vsakdanjem življenju ne pogrešajo. Precej jih niti ne čuti potrebe po uporabi IKT, predvsem starejših od 70 let (Mitzner idr., 2010).

Za uporabo IKT so pri starejših ljudeh največje ovire telesne omejitve: vid, sluh, motorične in taktilne sposobnosti rokovanja z manjšimi napravami, kot je npr. miška ali pametni telefon (Charness in Boot, 2009). Teh omejitev pa nimajo samo starejši, zato je pomembno naprave prilagoditi čim širšemu krogu uporabnikov z različnimi potrebami in omejitvami.

Mnogo starejših oseb ob uporabi IKT doživlja tesnobo (Hill idr., 2015), neke vrste strah in nesigurnost, predvsem zaradi slabšega poznavanja tehnologije kot tudi zaradi neinformiranosti, kako bi jim lahko olajšala vsakdanje življenje. Odpor nekaterih izvira iz predsodka, da je za obvladovanje IKT naprav potrebno veliko znanja in posebnih spretnosti, čemur se niso več sposobni prilagoditi in se naučiti novih stvari, kar še poveča njihove frustracije. Posledično se na ta način izolirajo, ostanejo izven družbenih dogajanj, digitalni razkorak pa se še povečuje. Dandanes sta digitalna in socialna izključenost medsebojno tesno povezani (Delello in McWhater, 2015).

Pomanjkljiva izobrazba in slab ekonomski položaj prav tako vplivata na uporabo IKT naprav in platform med starejšimi (Elliot idr., 2014). Nekateri si pametnega telefona ali računalnika ne morejo privoščiti; v nekaterih državah v ta namen obstajajo različne ugodnosti in spodbude za starejše uporabnike.

Pomembno je, da navedene ovire in težave rešujemo in starejše spodbujamo, saj se bodo le tako lahko počutili del družbe in imeli od IKT koristi. Zato je potrebno še naprej prilagajati IKT naprave in programe različnim fizičnim in drugim oviram in zmanjšanim sposobnostim starejših.

3 PREDSTAVITEV DOBRIH PRAKS DELITVENE EKONOMIJE

Obstaja več pobud in dobro delujočih praks delitvene ekonomije, ki so se v nekaterih državah različno razvile in prijele. Lahko jih strnemo po sektorjih, navedeni primeri pa so iz različnih partnerskih držav.

3.1 TRANSPORT IN MOBILNOST

Javni potniški prevoz je tradicionalna in že dobo vpeljana oblika skupnega prevoza, saj potniki souporabljajo isto prevozno sredstvo. Razvoj IKT in delitvene ekonomije pa je v zadnjih letih omogočil nove oblike.

Sopotništvo omogoča povezavo med voznikom prevoznega sredstva – ponudnikom prevoza – in potniki, ki imajo skupni cilj, se peljejo skupaj in si delijo stroške. Javni prevoz je ponekod slabo organiziran, vozni redi pa ne ustrezajo potrebam prebivalcev. Pri nas sopotništvo omogoča platforma *prevoz.org*. Voznik objavi relacijo vožnje, čas odhoda, ceno prevoza in kontaktne podatke, potem pa se za prevoz zainteresirani sopotnik dogovori neposredno z voznikom, določita tudi mesto odhoda. Ta način sopotnikom omogoča cenejši prevoz, spoznavanje sopotnikov različnih starosti, po drugi strani pa vsi prispevajo k ohranjanju okolja. Ker več oseb uporablja en avtomobil, se zmanjšajo potni stroški za vsakega potnika, posledično se zmanjšujejo tudi ogljični odtis, zastoji na cestah, potrebe po parkirnih mestih in stres zaradi vožnje.

V tujini je zelo razširjena platforma **Blablacar**. Ta platforma je bila ustvarjena v Franciji, vendar je svojo dejavnost razširila še v enaindvajset držav in ima 80

milijonov uporabnikov. Deluje malce drugače kakor naš prevoz.org, francoski partnerji so jo opisali takole: »...*Ko voznik objavi svoj prevoz, platforma priporoča ceno na potnika glede na prevoženo razdaljo. Voznik lahko nato zniža ali poviša ceno. Med vožnjo se sopotniki spoznajo in tako se navežejo stiki med osebami, ki se verjetno drugače ne bi nikoli srečale, ne glede na starost in socialno ali drugo pripadnost. Dobra praksa je torej v tem, da povezuje različne ljudi, znižuje prevozne stroške in zmanjšuje onesnaževanje okolja.*«

Souporaba prevoznih sredstev. Že dobro stoletje je znana oblika »rent-a-car«, kjer posamezniki za nekaj dni ali dlje časa najamejo avto ali drugo prevozno sredstvo. V zadnjem desetletju se je pojavilo precej novih oblik trajnostne mobilnosti, ki omogočajo kratkoročni najem oz. souporabo prevoznih sredstev – osebnih avtomobilov, električnih skirojev itd.

V Sloveniji se je uveljavil **Avant2Go**. Gre za model najema električnih avtomobilov, pri katerem jih vozniki najemajo za kratek čas, za razdaljo od točke A do točke B in plačujejo le glede na čas uporabe in prevoženo razdaljo. Avtomobili so na voljo na posebej določenih parkirnih mestih, celoten proces rezervacije in uporabe avtomobila poteka preko posebne aplikacije na pametnem telefonu. Souporaba avtomobilov je del večjega trenda skupne mobilnosti, ki uporabniku omogoča zniževanje stroškov svoje mobilnosti, saj finančnega bremena lastništva vozila ni več, prav tako ne stroškov vzdrževanja, parkiranja, goriva, cestnin itd. Starejši lahko sodelujejo kot kateri koli drugi uporabniki, potreben je pametni telefon in napredno znanje IKT. S tem ostanejo neodvisni, mobilni in vključeni v družbo.

Za starejše osebe uporaben primer na področju prevoza je tudi platforma **Drivy** oz. po novem **Getaround**, preko katere lahko lastnik avta drugim odda svoj avto za čas, ko ga ne potrebuje oz. stoji avto neizkoriščen. Še posebej starejši svojih prevoznih sredstev ne uporabljajo toliko kakor prej, ker nimajo več potrebe, avto pa obdržijo kljub rednim stroškom vzdrževanja, registracije itd. Ta pobuda je na voljo v mnogih zahodnoevropskih državah.

ComParko je spletna platforma, ki posreduje med lastniki parkirnih mest oz. garaž in vozniki, ki jih potrebujejo. S pomočjo platforme je mogoče poiskati, najeti ali si deliti parkirno mesto za mesece, tedne, dneve ali celo ure. Ta pobuda se je začela v Španiji in se razširila po vsej Evropi.

3.2 BIVANJE, NASTANITVE IN SOUPORABA NEIZKORIŠČENIH KAPACITET

Skupnostno bivanje ali sobivanje je alternativa tradicionalnim oblikam bivanja starejših; platforma nudi možnost navezovanja stikov med ljudmi, ki jih zanimajo tovrstne oblike sobivanja, s čimer se izognejo osamljenosti, spodbuja pa se vključenost in socialni stiki. V Španiji je več tovrstnih iniciativ – stanovanjskih skupnosti starejših, večina je organiziranih kot zadruga. Najbolj znan primer je stanovanjska zadruga Trabensol blizu Madrida.

Pri nas sobivanje starejših zaenkrat omogoča gospodinjstva skupnost starejših v vasi Davča.

Un toit 2 Générations je platforma za medgeneracijsko sobivanje, ki omogoča povezovanje starejših – ponudnikov nastanitve – in mladih, največkrat študentov, ki potrebujejo sobo oz. začasno nastanitev. Deluje v Metzju in Nancyju. S tem, ko starejši gosti študenta na svojem domu, dobi družbo in pomoč, lahko z njim deli svoja znanja in hobije ter se uči novih stvari. Družba v hiši ali stanovanju je lahko za starejšega človeka poživljajoča in spodbudna. Cilji platforme so spodbujanje medgeneracijske komunikacije in borba proti vse večji socialni izolaciji starejše populacije.

Turistične nastanitve za krajši čas

Platforme – najbolj poznana je **Airbnb** – omogočajo lastnikom nepremičnin, da za krajši čas oddajo sobe, stanovanja ali hiše, ki so sicer neizkoriščena. Med ponudniki so tudi starejše osebe, ki si na tak način z dodatnim zaslužkom izboljšajo finančni položaj.

Na platformi **Freebirdclub**, specializirani le za starejše od 60 let, ponudniki svoje neizkoriščene nepremičnine – sobe, stanovanja ali vikend hiše – oddajajo izključno starejšim osebam, za počitnice, na potovanjih itd.

Homeforexchange omogoča ekonomičen in udoben način nastanitve za čas počitnic oz. na potovanjih. Preko te mednarodne platforme uporabnika navežeta stik in se dogovorita za izmenjavo domovanja – stanovanja, apartmaja ali počitniške hiše. Izmenjava je lahko simultana, ob istem času ali po dogovoru v različnem obdobju. Na tak način je nastanitev brezplačna, potrebno je le plačilo pristojbine ob registraciji na spletni strani. Potrebna pa je tudi visoka stopnja medsebojnega zaupanja, da bo vsak ravnal z izmenjanim domovanjem kot s svojim.

Affitto Giardino deluje podobno kot druge platforme, ki omogočajo začasno uporabo zasebnih nepremičnin proti plačilu. Gre izključno za uporabo zunanjih površin – večjih vrtov, atrijev in dvorišč za tiste, ki potrebujejo prostor za prireditve oz. manjše dogodke – praznovanja rojstnih dni, obletnic, porok ipd. Na drugi strani so ponudniki – lastniki hiš z večjim vrtom, ponekod z bazenom, letno kuhinjo ali zunanjim žarom itd., ki želijo te površine unovčiti, nenazadnje tudi za njihovo lažje vzdrževanje.

3.3 IZMENJAVA IN SOUPORABA PREDMETOV

Wallapop platforma omogoča nakup in prodajo rabljenih predmetov, oblačil itd. V Španiji dosega 20 milijonov uporabnikov (skoraj polovica prebivalstva) in 70.000 dnevni transakcij. Med dobre prakse smo ta primer uvrstili, ker omogoča ponovno uporabo predmetov, ki jih ne potrebujemo več in prispeva k socialni vključenosti starejših, saj povezuje ljudi s podobnimi potrebami in hobiji. Ta platforma je primerljiva s slovensko bolha.com.

Pri nas se je uveljavila **Knjižnica reči**, kjer si je moč izposoditi orodje, pripomočke, igrače, športno opremo, opremo za kampiranje ipd., skratka stvari, ki jih potrebujemo za krajše obdobje in jih zato ni smiselno kupovati in posedovati.

3.4 STORITVE ZA POMOČ STAREJŠIM

Ugo je italijanska platforma, ki starejšim in njihovim družinam omogoča iskanje oskrbovalcev in spremljevalcev pomoči potrebnim v njihovem lokalnem okolju. Koordinatorji te platforme izvajalce oskrbe predhodno preverijo in odobrijo. Gre za različne oblike pomoči starejšim ali invalidnim osebam, od osnovnih vsakdanjih opravil do spremstva v trgovino, k zdravniku, družabništvo, hišna opravila, vrtnarjenje ipd. Pomoč ali družba oskrbovalcev starejšim osebam omogoči varno življenje doma ali pa jim pomaga pri dejavnostih, ki jim sami niso več kos. Po drugi strani pa lahko še aktivni starejši prek platforme Ugo ponudijo svoj čas in storitve drugim ljudem, s čimer ostanejo fizično in socialno aktivni ter vključeni v družbo.

Village Care deluje kot platforma, kjer se srečujejo potrebe (starejši ljudje in družine) in ponudba (ponudniki storitev). Uporabniki lahko brskajo po ponudbi domov za ostarele, dnevnega varstva in Alzheimerjevih centrov, oskrbovanih bivalnih enot ter poiščejo profesionalne ali neformalne oskrbovalce in druge možnosti oskrbe na domu. Platforma omogoča starejšim, družinam in oskrbovalcem celovit vpogled in informacije o storitvah oskrbe, zdravstvene podpore in možnosti bivanja, ki so na voljo v njihovem lokalnem okolju. Platforma ponuja tudi strokovno svetovanje in orientacijo tako za uporabnike kot za strokovno osebje.

3.5 DRUGA PODROČJA

L'Accorderie je časovna banka, ki se je dobro ustalila v Franciji; ta platforma omogoča ljudem vseh starosti posredovanje veščin, znanja in hobijev drugim ali jih sprejemajo sami. Menjalna valuta je čas, ovrednoten po kreditnem principu. Koncept so razvili v kanadskem Quebecu in je zdaj dosegel veliko francoskih mest, vključenih je več kot 4.000 ljudi. Glavni rezultat je medčloveška solidarnost, saj spodbuja socialno angažiranost, medgeneracijsko sodelovanje, lokalno izvajanje in krepitev skupnosti.

Zelemenjava je slovenska samoorganizirana civilna pobuda za izmenjavo presežnih semen, sadik in pridelkov z domačih vrtov, ki udeležencem omogoča samooskrbo in boljše prehranjevanje, prihranek, zmanjšanje živilskih odpadkov in srečevanje z drugimi vrtičkarji. Edino pravilo je, da se kot menjalno sredstvo ne uporablja denar. Spodbuja samozadostnost in solidarnost med člani lokalne skupnosti. Po besedah pobudnic je več kot polovico sodelujočih starejših oseb.

4 ZAKLJUČEK

Delitvena ekonomija se širi v mnoge sektorje in postaja uveljavljen način reševanja vsakodnevnih potreb. Prispeva k zmanjševanju potrošništva in povečuje odgovornost do okolja ter socialno vključenost. V delitveni ekonomiji je priložnosti za starejše veliko in v nekaterih državah so z njimi dobro seznanjeni in jih tudi uporabljajo. A za širši razmah jim jih je potrebno boljše predstaviti in jih promovirati, da prepoznajo prednosti in koristi. Šele tako se bo tudi pri starejših ustvarila potreba in povečalo zanimanje za uporabo pestrih pobud in oblik, ki jih delitvena ekonomija ponuja.

Delitvena ekonomija in koncepti souporabe ob podpori IKT so lahko eden od odgovorov na vprašanje, kako lahko starejši ostanejo aktivni, vključeni, neodvisni, varni in mobilni. S tem si izboljšajo življenjske razmere in hkrati prispevajo tudi za dobro drugih ljudi, družbe in okolja.

LITERATURA

- Charness N. & Boot W. R. (2009). Aging and Information Technology Use: Potential and Barriers. *Current Directions in Psychological Science*, 18/5, str. 253-258.
- Devello J. A. & McWharther R. R. (2015). Reducing the Digital Divide: Connecting Older Adults to iPad Technology. *Journal of Applied Gerontology*, 36/1, str. 3-28.
- Elliot A. J., Mooney C. J., Douthit K. Z. & Lynch M. F. (2013). Predictors of Older Adults' Technology Use and Its Relationship to Depressive Symptoms and Well-being. *The Journals of Gerontology: Series B*, 69/5, str. 667-677.
- European Commission (2013). *The Sharing Economy – Accessibility Based Business Models for Peer-to-Peer Markets*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2016). *Flash Eurobarometer 438 Report: The use of collaborative platforms*. Brussels: European Commission.
- European Commission (2018). *Study to Monitor the Economic Development of the Collaborative Economy in the EU: Final Report*. Brussels: European Commission.
- Evropska komisija (2016). *Sporočilo komisije evropskemu parlamentu, svetu, evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in odboru regij: Evropska agenda za sodelovalno gospodarstvo*. Bruselj: Evropska komisija.
- Hill R., Betts L. R. & Gardner S. E. (2015). Older adults' experiences and perceptions of digital technology: (Dis)empowerment, wellbeing, and inclusion. *Computers in Human Behavior*, 48, str. 415-423.
- Mitzner T. L., Boron J. B., Bailey Fausset C., Adams A. E., Charness N. idr. (2010). Older adults talk technology usage and attitudes. *Computers in Human Behavior*, 26, str. 1710-1721.
- OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (2001). *Understanding the Digital Divide*. OECD Publications.

Naslova avtoric:

alenka.ogrin@inst-antonatrstenjaka.si

ajda.svetelsek@inst-antonatrstenjaka.si